

մը վերայ, 20 սող, շատ լաւ մնացած (թ. ԼԴ. Պ Սէյսի, թ. Ը. Շուլցի): Մորդման մեկնեց վերոյգրեւելքը:

ԽԵ. Վանայ Սուրբ Սահակ եկեղեցւոյ մէջ, քարի մը վերայ որ խորանի տակն է, 40 սող քիչ շատ ջնջուած սկիզբները և վերջերը: Օրինակեց Լէյէրդ, հրատարակեց և մեկնեց առաջին անգամ Պ. Սէյս: Նոր մեկնութիւն մի ևս նոյն իմաստունն հրատարակեց Անգլոյց Բիշոփականաց մէջ. Նոր Շար հտ. Դ, էջ 414:

ԽԶ. Նոյն եկեղեցւոյ մէջ պատին ապուցուած քարի մը վերայ, 17 սող, վերինէն աւելի ջնջուած: Օրինակեց Լէյէրդ, հրատարակեց և մեկնեց առաջին անգամ Պ. Սէյս:

ԽԷ. Աղեքսանդրապոլէ գրեթէ 8 հազարամետր հեռու, Ղանլընա գիւղի և Մարմաշինու մօտ, Ախուրեանի հովտին մէջ. հինգ սող խիստ լաւ վիճակի մէջ: Գտաւ և հրատարակեց Գէտտներ Ս. Պետրուրգի Ժողովածոյք ասիական թերթի մէջ Դ. էջ 675. Նոյնպէս Ս. Պետրուրգի Ակադեմիոյ թերթին մէջ հտ. Է, էջ 378: Հրատարակեց և մեկնեց Մորդման (թ. ԽԶ), և Պ. Սէյս (թ. ԽԸ) և Ստան. Գիւլարդ: Հրատարակեց նաև Հ. Ղևոնդ Վ. Ալիշան. Շիրակ, էջ 154: Հայագի բանաստեղծներէն

մին կ'ընթերցուէ՝ Միկնուս, Էրան, Խակիկոչ, Շատաշան անուանքն այս արձանագրութեան մէջ:

ԽԸ. Վանայ Ս. Պետրոս և Ս. Պողոս եկեղեցւոյ մէջ (սեռ թ. ԼԱ) խորանի ձախակողմեան⁽¹⁾ աւանդատան ճակտի վերայ 31 սող, բաւական ջնջուած: Օրինակեց և հրատարակեց Շուլց (թ. ԼԸ), և Հ. Նեբուէս Վ. Սարգիսեան (թ. Ե): Օրինակեց Լէյէրդ, կաղապարեց Էլեւտըն. հրատարակեց և մեկնեց Մորդման. ես ևս օրինակեցի:

ԽԹ. Վանայ քարալերին հարաւակողմի, քարայրի մը մէջ, զոր թուրք խազիմէ Գափուստա կ'անուանեն, այսինքն՝ Գանձուց Դուռն, որոյ վերայ Հայք քանդակած են խոշորաձև խաչ մը. 29 սող է, բաւական լաւ մնացած: Օրինակեց և հրատարակեց Շուլց (թ. ԺԲ), կաղապարեց Դէյրլը, հրատարակեց և մեկնեց Մորդման (թ. Խ). օրինակեց Լէյէրդ, օրինակեց և հրատարակեց Հ. Նեբուէս Վ. Սարգիսեան (թ. Զ): Լուի Բորեբա ևս մեկնելով հրատարակեց:

Շարայայտելի

1. Խորանի աջակողմեան աւանդատան ճակտի վերայ ևս կայ մի այլ արձանագրութիւն. բայց այնպէս աւրուած՝ որ օրինակել անհնար է:

ԱՐԱՔՍ ՀԱՆԴԵՍ

ՍՏԱՅԱՆՔ շնորհակալութեամբ Արաքսի 1895 տարւոյ առաջին գիրքը, որոյ վերայ կարեւոր կը համարէնք փոքրիկ տեղեկութիւն մի տալ Բագմալիպի այն ընթերցողաց, որք չեն տեսած զայն, զուցէ մանր և ոչ անունը լսած այս կարեւոր հանդիսիս:

Սա կը հրատարակուի Ռուսաստանի մայրաքաղաքի մէջ՝ ի Պետրուրգ, ընդ խմբագրութեամբ տէր Ս. Գուլամիրեանց, տարին երկու անգամ: Խորաքանչիւր հատորոյ սո-

վորական ստուգութիւնն է տասներկու ութ թածալ թերթ՝ նկարուց առանձին քարտէսներէն զատ. իսկ վերջին հատորը կազմուած է քսան թերթերէ: Այս՝ հանդիսիս արտաքին նկարագիրն է:

Գալով ներքնոյն, « գրական եւ գեղարուեստական պատկերազարդ հանդէս » ճիշտ այն: Եւ արդարեւ հաւատարիմ մնալով իւր « գրական » կոչման՝ յոյժ շահեկան յօդուածներ կը ներկայացնէ նա մեզ: Մասնաւորե-

լով մեր խօսքը վերջին հասարակաց գիշերը, յիշենք համառօտիս ամառը բովանդակութիւնը։

Ճոխ եւ հմտալից յօգուած մի՝ մեզ ծանօթ եւ մերձակօր մեծ խնդրոյն վերայ, անոր սկզբէն մինչեւ ցարդ ստացած պէսպէս գունոց միահազոյն նկարագրութեամբ։ — «Մի տեսութիւն՝ հայկական էջիլիկոյ հարրս-տութեան վրայ», որ է Ռուբինեանի յէլլիկոս կատարած դերի նկատմամբ ընդարձակ յօդուած մի. որ թէպէտ շատ նստութիւններ չբովանդակէ յինքեան, բայց ծանօթ տեղեկութեանց մի գեղեցիկ ամփոփումն է՝ ճարտար խորհրդածութեամբը հանգեւն։

Այս կո գայ տեղագրական մասն, որոյ միակ եւ միանգամայն հետաքրքրական յօդուածն է «Ստորն, նրա նկարագրութիւնը, բնակիչները եւ նոցա բարք աւարը»։ — Յետոյ մատենագրականը՝ որոյ մէջ կան ծանօթ հայ գիպատանին՝ Պերճի Պոռնեանց ժողովրդական մի վիպակը՝ «Ուտորդ Բաղդոն»։ Եւ քանի մի բանաստեղծութիւնք այլոց։ — Կենսագրական, էջիլիկոյ հանգուցեալ տէր Միքայիլ կաթողիկոսի, եւ համառօտիս նա եւ նորընտրին վրայ։ — Մամենախօսական, յորում «Հ. հարցի մասին մի գիրք» վերնագրոյն ներքոյ տեղեկութիւն կը տրուի անգղերէն լեզուաւ հրատարակուած ծանօթ մատենին վերայ։ — Այս ուրիշ այլ եւ այլ փոքր եւ մեծ յօդուածներ նոյն նիւթոյն նկատմամբ։ — «Ի տէր հանգ. Ներսէս պատուրիարքի կապը», որ է նորա մի կարեւոր յիշատակարանը՝ եւրոպական օրացրէ մի թարգմանուած։ — Խորիմեան Հայրիկի ի Պետրոբուրգ անցուցած օրերը՝ պատկերօք։ Եւ այլն։

Ահա Արաքսի գրական ընտիր բովանդակութիւնը, որոյ արժանիքն յայնմ է մանաւանդ որ գրեթէ ամբողջովին ազգային է։ Որոյ մէջ չէ կարելի որ աչքէ վրիպի նա եւ իւր լեզուն, այն ընդարձակ ծաւալովն իսկ ազատ օտար բառից կուտակութիւններէ եւ սակաւ ուրեք գործածած. որոյ նմանը մենք չենք տեսներ բնաւ ռուսահայաց միւս հանգիսից եւ օրագրաց մէջ։ Յայտնի կ'երեւի թէ մեծ խնամ կը տանի խմբագրութիւնը նիւթոց հետ նոյն եւ լեզուին, յոյժ գովելի է այդ պայմանը։

Այնուհետեւ կը յաջորդէ քեզարուեստական բաժինը, որ է նկարչականը։ Վրան ցայտ յառաջ արդէն կան բարձր բարձր արիշ պատկերներ այլ. բայց հաս աւելի ճոխ եւ փառաւոր։ Իւրաքանչիւր հատոր ուղիղաբար կը բովանդակէ քսան եւ չորս նկարներ. իսկ վերջինս վաթսուս եւ չորս, որոց քսան եւ չորսը մեծագիր եւ պէսպէս գոյներով են տպուած, եւ մեծ մասն հայկական տեսարաններ եւ գէմքեր կը ներկայացնեն։ Բոլոր նկարները միշտ ընտիր են, գեղատիպ՝ յետ լուսանկարի, հրաշալի նրբութեամբ։ Նկարուց նիւթը ճաշակաւ են ընտրուած, եւ ոմանք նշաւաւոր նկարչաց գործոց ծրիականներ են։

Արաքս այս մասամբ ոչ միայն հայ օրագրութեան մէջ չունի իւր նմանը. այլ եւ եւրոպացի շքեղ հանդիսից հետ կը մրցի։ Չայս եւրոպացիք այլ կը վիպեն։ Լոնդոնի անգղիական Ալէքսանդր (Echo) լրագիրը գրած է. «Արաքս տնով բարձր եւ մարդ յառաջնութեան արեւմտեայ առաջնակարգ հանգիսերից յետ չի մնար»։ Համառօտ բնեք, մեր ազգի քաղաքականօրէն զարգացման վստահոյն կոթողն է Արաքս իւր տեսակի մէջ։

Սակայն որպիսի տխուր ազդեցութեամբ մի կը համակուի մարդ, երբ այդպիսի շքնադ հանդիսի մէկ իջի մէջ յանկարծ կը հանդիպի այսպիսի մի խօսքի. «Ախտոս որ բաժանողագրութեան կանոնաւոր եւ կանխիկ վիճարուելը պատճառ է դառնում այսպիսի մի կարեւոր հրատարակութեան դադարման»։ Եւ թէ «ստիպուած ենք... 1895 տարեշրջանի երկրորդ կիւրքը եւս հրատարակելով՝ գոցել եւ դադարեցնել Արաքսի հրատարակութիւնը»։ Ըստ մ'է այս, յորմէ ազատ չէ դժբաղդաբար ոչ մի հայ խմբագիր։

Ի տէր ազգին կը յորդորենք Արաքսի բաժանորդները, որք անշուշտ չեն ցանկար ազգին այսպիսի օգտաշատ եւ պատուաբեր հանգիսէ մի գրկման, ջանալ կանոնաւոր եւ կանխիկ վիճարել սահմանեալ 10 փրանկ բաժանորդագիրն, որ ըստ ինքեան ոչ ինչ է անոր մեծ արժանաւորութեան առջեւ։ Կանխիկ վճարել, բոս որում աւելի այստի կախուած է Արաքսի յարատեւութիւնը, քան

Թէ բաժանորդաց առաւելութենէն, որ եւ աւար ոչ նուազ կարտուութիւն կը յայտնէ տէր խմբագիրն :

Հ. Վ. Հ.

Սթաքսի խմբագրութեան հասցեն է,
St. Pétersbourg. Simeon
Goulamiriantz. կամ

С. — Петербургъ. Симеонъ Гуламярянцъ

ՀԱՄԱԾԽԱՐՅԻ ՀԱՆԴԻՍԱԴՐՈՒԹԻՒՆ Ի ՎԵՆԵՏԱ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏՔ

ՆԿԱՐՁՈՒԹԻՒՆ. — ԱՐՁԱՆԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

(Տես հտ. ԾԳ յ'էջ 519)

ԲԵՏՏԱ ԿՈՐՐԱՌՈՅ. — Ծնած է յԱստի-
զիանոյ ի 22 յուլիսի 1870 ամին. իսկ ապա
երեքտասանամեայ ընտանեաց հետ երթալով
ի Տորին, արձանագործական գործարանի
մի մէջ դրուեցաւ, յորմէ դարձեալ անցաւ
արձանագործ Տարակեայ ուսումնարանի մէջ:
Որդիական պարտք և հարկն զինքն ստիպե-
ցին իբրեւ ձուլող աշխատելու թէ իւր վար-
ժապետին և թէ ուրիշ հանձարեղ արուեստ-
ագիտաց համար: Իւր պարապող ժամերու
ատեն չկարենալով ի ճամբարան յաճախել,
նա առանձին կ'ուսումնասիրէր, և կ'օգ-
տուէր այն հրահանգներէն, զոր յաճախ կու-
տային իրեն՝ իւր հետ կենակցող արձանագ-
ործք: Առաջին անգամ (1894) ներկայա-
ցուց Տորինի Յաւաջադիական ընկերութեան
(Promotrice) ճշմարտապատկեր դրոշմած մի
(médaillon au vrai) « Իմ մայրս », և սա-
կաւ մի յետոյ ի գլուխ տարաւ « Աւաթին
սէրեր » խորաքանդակն, և ապա « Միմի
կազ » կիսանդրին. (Տես Զ):

ՏՐՈՒԲԵԾԿՈՅ ՊԱՆԴՈՍ. — Ռուս ազնուա-
կան և հարուստ ընտանեաց ծնունդ լինելով
(16 փետրուար 1866), երիտասարդութիւնն ալ
իւր վիճակին յարմար պերճութեանց մէջ ան-
ցուցած է: Իւր պատանեկութենէ ի վեր հե-
տամուտ էր ձիւր ձևացնելու և զուգեներ
գծագրելու, և այսպէս միայնակ կ'աշխատէր
ինքզինքը կատարելագործելու արձանագոր-
ծութեան արուեստին մէջ, խանալով արտա-
յայտել կամ ձևացնել գաճով՝ ինչ որ իրեն
հաճող կ'երևէր, առանց ուշ դնելու արձա-
նագործական այս կամ այն յեղանակի կամ
դրութեան: Սորա գործերն ընդհանրապէս
շարժման արտայայտութիւններ են: Տրուբեց-

կոյ շատ կենդանագրեր յորինած է և քանի
մի յուշարձանաց (monument) նախագծեր,
ինչպէս են Ամէսէոս իշխանին, Փանտի զո-
րավարին, Գաբրիալզիին և Դանտէ Ալի-
կիէրիին, յորում ցուցուց որ ինքն խորին
կերպով ըմբռներ է աստուածային քերդողին
ոգին: Ներկայապէս կը պարապի ի գլուխ
տանելու կադոնա յուշարձանը: Ճշգրիտ
կերպարանիչ լինելով կենդանեաց գծագրած
է բազմաթիւ ցեղեր շանց, ձիոց և ամենազգի
կենդանեաց: Իւր գլխաւոր գործերէն մին
կրնայ համարուի « Ազդեցութիւն ի Ֆրե-
մարտէն » անդրին. (Տես Զ):

ԲՈՒ ԱՎՓՐԵՏ. — Ծնաւ ի Պարիս ի 10
մարտի 1847: Իւր գործոց նպատակն էր՝
նշդիւ արտայայտել, իւր մեծագիւր նկարնե-
րու մէջ, այժմեան ընկերական կեանքն, ինչ-
պէս են « Աշխատութիւն », « Պատերազմ », «
Գործադուլ ըովաճատաց »: Իւր նկարուց
զլիաւոր բնագործը կը կազմեն գործաւո-
րաց կեանքն և անոնց խեղճութիւնքը: Մեծ
համբաւ ստացաւ « Տուլուսի ողողումն » նկա-
րով, որ կը ներկայացնէ սրտաշարժ տեսա-
րան մը գեղջկական խումբի, որ չլրապա-
տեալ լինելով իրոց սպառնալից ողողմանէն,
ապաւինած է տանիքի մը վրայ: Բոլ ունի
ևս կենդանի գունով գիւղական նկարներ,
յորս առաջին տեղին կը գրաւէ « Գործաւորը
երկրի »: (Տես Է):

ԲՍԻՄԵՆԷՍ ՀԵԿՏՈՐ. — Ծնաւ ի Պալերմոյ
յամին 1855: Յետ աւարտելու գեղեցիկ դը-
պրութեանց չլրանը, հետամուտ եղաւ գե-
ղարուեստից մանաւանդ արձանագործու-
թեան, և նախ յաճախեց Պալերմոյի Ալա-
դեմիան, յետոյ Նիտպոլսոյ, ուր սովորեցաւ